

GELOOD BESTEK

EEN PLAATSBEPALING VAN OPBOUWWERK

HARRY BROEKMAN

APRIL 1986

Ten Geleide.

Deze notitie wordt U toegezonden namens de Werkplaats Opbouw-
werk Noord-Nederland (WONN). Het stuk werd geschreven door
staflid Harry Broekman, op eigen initiatief, en zonder enige
pretentie een afgerond geheel dan wel een beleidsstuk te
willen zijn.

Wij achten verspreiding van "Gelood bestek" waardevol. Sommi-
ge notities kunnen juist aardig zijn, omdat ze zowel de bin-
nen- als buitenstaander aanspreken. Via dit stuk kan de bui-
tenstaander zich enig beeld vormen, hoe er door de retoriek
van een werksoort kan worden heengekeken. Insiders worden
uitgedaagd voor zichzelf uit te maken, wat de continuïteit
van opbouwwerk - in Nederland en daarbuiten - uitmaakt.
Broekman doet enige voorzetten en wijst en passant ook op
enige witte plekken in het beeld.

Deze werkwijze, het gericht en zonder gêne combineren van
oudere en nieuwe bronnen levert een bestek op, een gevaren
koers. Om in het beeld te blijven: het uitgezette bestek
lijkt feitelijk doorzichtiger dan velen denken, er moet dan
slechts gelood worden om stugger door te varen.

Lambert Mulder,
voorzitter WONN.

LEESWIJZER: De linker pagina's bieden
illustraties, documentatie.
De rechter pagina's dragen
de doorlopende tekst.

Deze notitie heeft een bescheiden allure. De tekst is noch encyclopedisch, noch prognostisch van opzet of pretentie. 't Best is het geheel te beschouwen als een bundel aforismen. Een vingeroefening om een aantal betekenissen heen. Wil men 't in een serieuzer orde plaatsen dan kan 't gezien worden als een aanzet tot een nomologisch netwerk.

Volgens Prof. De Groot gaat het dan om:

"Het (sub)systeem van uitspraken, die òf van een bepaald theoretisch begrip gebruik maken, òf van belang zijn als bijdragen tot de bepaling van de theoretische inhoud of empirische betekenis van het begrip.

"De kwestie waar 't nu om draait is: wat is (Nederlands)'opbouwwerk - tot nu toe?'

1. Particulier georganiseerde burgers en de staat hebben een aantal welzijnswerkinstellingen in het leven geroepen. Deze instituties werken op verschillende terreinen, met onderscheiden dienstverleningen en klanten.

1.2. Een subcategorie van deze maatschappelijke instituties verricht opbouwwerkactiviteiten

1.2.1. Er zijn anno 1984 ± 330 van zulke instellingen met ongeveer 1000 beroepskrachten.

Overigens wordt ook buiten de instellingen aan opbouwwerk gedaan. Doch in alle gevallen geldt: vrije vestiging van beroepskrachten bestaat in dit mé-tier niet. Er is altijd een met overheidsgelden bekostigd institutioneel werkverband.

1.2.2. Terreinen, probleemvelden.

Genoemde instellingen blijken, als het gaat om opbouwwerk, vooral actief op de volgende terreinen of probleemvelden (2): (zie ook ommezijde)

- woning, woonomgeving;
- onderwijs en vorming;
- arbeid;
- maatschappelijke dienstverlening en gezondheidszorg;
- sociaal-cultureel werk;
- sociaal klimaat en relaties;
- minderheden;
- vrouwenbelangen.

1.2.3. Werkzaamheden: hoofdcategorieën.

Volgens Schuyt, die zich hierbij baseert op 14 onderzoeken, (3) gaat het vooral om:

- organiseren van bevolkingsgroepen;
- begeleiding, ondersteuning van bevolkingsinitiatieven;
- pleitbezorgen;
- coördineren tussen bevolking, particulier initiatief en overheid;
- informatie-transito.

1.3. De terreinen vat men wel eens samen onder de noemer: leefbaarheidsproblemen. (door Bernard Meyer zu Schlochtern uitgesplitst uit in vraagstukken rond wonen, werk, bestuurlijke verhoudingen, voorzieningen en sociale relaties (4). De activiteiten kunnen genoemd worden: vakmatige bijdragen (interventies) aan sociale veranderingsprocessen.

TERREINEN

Tabel 5: Probleemvelden van instellingen

Voorzieningen	168	94%
Wonen	163	92%
Werken	151	85%
Leefsfeer	139	78%
Verkeer	137	77%
Onderwijs/Vorming	123	69%
Overige	49	28%

Tabel 6: specificatie per probleemveld

Wonen		Verkeer	
Huurdersbelangen	61%	Verkeersveiligheid	60%
Kwaliteit van de woningen	60%	Veilig spelen	55%
Woonlasten	56%	Verkeersomstandigh.	35%
Groenvoorzieningen	48%	Openbaar vervoer	21%
Woonomstandigheden	40%		
Leefbaarheid kleine kernen	31%		
Verkrijgen woonruimte	22%		
Werkgelegenheid/Werkloosheid		Leefsfeer in buurt en wijk	
Opvang	65%	Evenementen	64%
Werkprojecten	51%	wijkkrant	
Bemiddeling	45%	Racisme	29%
Werkgelegenheid	34%	Bevolkingsaamenst.	26%
Buurteconomie	14%	Openbare orde	26%
		Overlast	26%
Voorzieningen		Onderwijs/vorming	
Recreatieve voorzieningen	78%	Totstandbrengen van	45%
Welzijnsvoorzieningen	71%	Kontakten	
Specifieke voorzieningen	41%	Gebieds- en probleem-	
		analyse	29%
		Ouderparticipatie	20%
		Schoolfaciliteiten	13%

Uit: Opbouwwerk Anno 1984 in beeld, NIMO, Den Bosch 1985.

- 1.4. Opbouwwerk verschijnt zo in een eerste typering als: vakmatige bijdragen leveren aan sociale veranderingsprocessen rond leefbaarheidsproblemen.
- 1.5. Op verschillende manieren heeft men getracht vanuit dit globale niveau het opbouwwerk nader te typeren.
 Een eerste typering betreft de betrokken partners in de verandering.
 Een tweede de ideologische aangrijpingspunten binnen de veranderingsprocessen.
 Een derde de richting van de verandering.
 Een vierde de maatschappelijke sector.
 Een vijfde de vormen van sociale verandering.
- 1.5.1. Vaak gehanteerd wordt voor de onderscheiden partners de driedeling:
 - Categoriiaal (gericht op en met bepaalde bevolkingscategorie)
 - Territoriaal (in en met bewoners van wijk, buurt, dorp of ander geografisch verband)
 - Institutioneel opbouwwerk (met instellingen onderling).
 Een indeling die aangeeft, dat uiteenlopende groeperingen aangrijpingspunt kunnen vormen voor opbouwwerkactiviteiten. *functioneel sector issue*
- 1.5.2. Minder bekend, maar zeker zo boeiend is het aanduiden waar het inhoudelijk altijd om te doen is bij opbouwwerk. Volgens de brochure Opbouwwerk als lokale voorziening (5) gaat het om:
 * verbeteren van voorzieningen
 * verleggen van zeggenschap
 * werken aan goede betrekkingen onderling.
 Of zoals een wat moegestreden makker eens zei: "Hoe je 't ook wendt of keert, het gaat bij opbouwwerk in principe om drie dingen: a) het sluisen van zoveel mogelijk geld en voorzieningen naar je werkgebied, b) vergroten van macht t.o.v. de bestuurders en c) het overeindhouden van de eigenheid van de mensen in je gebied."
- 1.5.3. De richting en de sector.
 In een artikel dat veel tongen wist los te maken, gaf Nic van Dijk (6) de volgende omschrijving van opbouwwerk:
 "Het opbouwwerk tracht groepen in achterstandssituaties te ondersteunen bij het verkrijgen van toegang tot collectieve goederen en diensten en bij het beïnvloeden van de besluitvorming omtrent hun voortbrenging; daarnaast tracht het opbouwwerk mensen te ondersteunen bij hun streven zelf oplossingen voor hun problemen te vinden".
 In deze definitie wordt zowel de horizontale oplossingsrichting (versterken van de eigen mogelijkheden) als de verticale oplossingsroute genoemd (afdwingen van een andere verdeling bij de beslissers). Nic gaf een primaat aan de verticale route, terecht werd dit bestreden.
- 1.5.4. Ook de reductie tot publieke verdelingen en publieke verdelingsmechanismen werd betwist. Het gaat ook om private bezitters en private leefbaarheidsbedreigers (bijv. in gifwijken).
 Globaal kan de opbouwwerk-ondersteuning in privaat-gedetermineerde gevallen zich richten op:
 - het verkrijgen van toegang tot de betreffende private goederen en diensten (N.B.: denk aan discriminerende behandeling van bepaalde buurten of minderheidsgroepen door verzekeraars, werkgevers, winkeliers);
 - het bepleiten bij de politiek dat een bepaalde dienst/goed 'gecollectiveerd' wordt;

THREE MODELS OF COMMUNITY ORGANIZATION PRACTICE
ACCORDING TO SELECTED PRACTICE VARIABLES

	<i>Model A (Locality Development)</i>	<i>Model B (Social Planning)</i>	<i>Model C (Social Action)</i>
1. Goal categories of community action	Self-help; community capacity and integration (process goals)	Problem-solving with regard to substantive community problems (task goals)	Shifting of power relationships and resources; basic institutional change (task or process goals)
2. Assumptions concerning community structure and problem conditions	Community eclipsed, anomie; lack of relationships and democratic problem-solving capacities: static traditional community	Substantive social problems: mental and physical health, housing, recreation	Disadvantaged populations, social injustice, deprivation, inequity
3. Basic change strategy	Broad cross section of people involved in determining and solving their own problems	Fact-gathering about problems and decisions on the most rational course of action	Crystallization of issues and organization of people to take action against enemy targets
4. Characteristic change tactics and techniques	Consensus: communication among community groups and interests; group discussion	Consensus or conflict	Conflict or contest: confrontation, direct action, negotiation
5. Salient practitioner roles	Enabler-catalyst, coordinator; teacher of problem-solving skills and ethical values	Fact-gatherer and analyst, program implementer, facilitator	Activist-advocate: agitator, broker, negotiator, partisan
6. Medium of change	Manipulation of small task-oriented groups	Manipulation of formal organizations and of data	Manipulation of mass organizations and political processes
7. Orientation toward power structure(s)	Members of power structure as collaborators in a common venture	Power structure as employers and sponsors	Power structure as external target of action: oppressors to be coerced or overturned
8. Boundary definition of the community client system or constituency	Total geographic community	Total community or community segment (including "functional" community)	Community segment
9. Assumptions regarding interests of community subparts	Common interests or reconcilable differences	Interests reconcilable or in conflict	Conflicting interests which are not easily reconcilable: scarce resources
10. Conception of the public interest	Rationalist-unitary	Idealist-unitary	Realist-individualist
11. Conception of the client population or constituency	Citizens	Consumers	Victims
12. Conception of client role	Participants in interactional problem-solving process	Consumers or recipients	Employers, constituents, members
Practice positions	Village worker, neighborhood worker, consultant to community development team, agricultural extension worker	Planning division head, planner	Local organizer
Professional analogues	Adult educator, nonclinical group worker, group dynamics professional, agricultural extension worker	Demographer, social survey specialist, public administrator, hospital planning specialist	Labor organizer, minority group organizer, welfare rights organizer, tenants' association worker

Uit: Rothman, J. Three models of community organization practice.
In: Cox, F., et al. Strategies of Community Organization II ed.
Itasca 1974, pag. 1-40.

- een combinatie van beide. Veelal hieruit bestaande dat bepaalde goederen en diensten privaat van aard blijven, maar dat wet- en regelgeving discriminerend of misbruik inperken. (W. v.d. Leur in (6) blz. 59)

1.5.5. Rothman onderscheidde 3 modellen van 'community organization':

- a) community development
- b) social planning
- c) social action

Het zijn drie vormen van sociale verandering waar het opbouwwerk een bijdrage aan kan leveren. Zie hiernaast.

TOT NU TOE IS GESPROKEN OVER OPBOUWWERK OP EEN GLOBALE MANIER. ALS REEKS VAN PROFESSIONELE ONDERSTEUNINGSACTIVITEITEN OP BEPAALDE TERREINEN. VOOR EEN NADERE ANALYSE MOETEN WE ONDERSCHIEDEN:

2. OPBOUWWERK ALS LOKALE VOORZIENING

3. OPBOUWWERK ALS WERKSOORT

4. OPBOUWWERK ALS TECHNOLOGIE VAN EEN BEROEPSKRACHT.

2. Opbouwwerk presenteert zich als een lokale voorziening waar vanuit men zich tot taak stelt, een specifieke bijdrage te leveren aan sociale verandering.

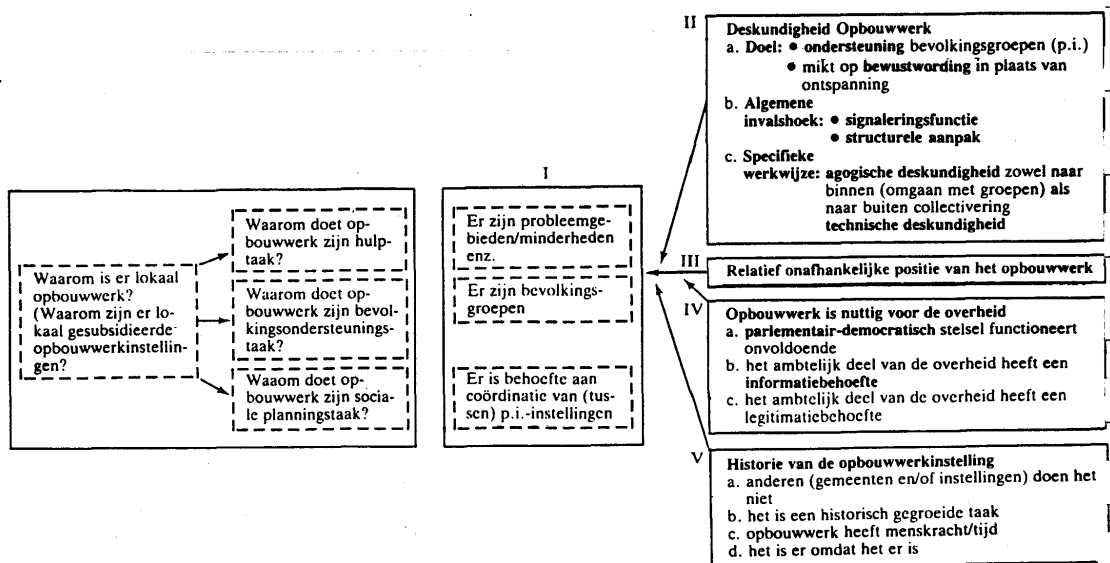
2.1. In de eerder genoemde brochure (5) wordt als 'centrale taak' van het opbouwwerk aangeduid: het steunen van bevolkingsgroepen bij de aanpak van door hen ervaren problemen in hun woon- en leefomgeving.

2.2. Th. Schuyt noemt drie taken voor het opbouwwerk.

- a) hulp en ontwikkelingstaak (voortvloeiend uit de traditie van zorg en charitas)
- b) sociale planning - coördineren en plannen op niveau van instellingen en organisatie (o.m. voortvloeiend uit versnipperde Nederlandse situatie)
- c) bevolkingsondersteuningstaak (voortvloeiend uit roep om inspraak, participatiebevordering).

Schuyt laat in het midden of deze opsomming prescriptief danwel puur descriptief is.

Schema ontleend aan Schuyt, Th. 'Opbouwwerk en lokaal welzijnsbeleid', Den Haag 1985, blz. 196

Schuyt legde in 23 gemeenten met opbouwwerk de betrokkenen de vraag voor: waarom is hier opbouwwerk als lokale voorziening? Hierboven het schema dat de antwoorden samenvatte. Dit onderzoek geeft overigens geen inzicht in de samenhang tussen type gemeente en type ontstaansgrond opbouwwerk.

In 1979 deed het NIMO een beschrijvend onderzoek naar de stand van zaken. Dit leverde de volgende takenrangorde op instellingsniveau op:

De meest kenmerkende opbouwwerk taken volgens opgaaf van de Instituten (Bron: NIMO 'Opbouwwerk in Nederland, een overzicht', Den Bosch 1979).

1. Het verlenen van diensten aan bewonersgroepen bij het werken aan hun ervaren collectieve belangen en problemen in hun directe woon- en leefomgeving	77%
2. Het geven van de nodige voorlichting/informatie aan bewonersgroepen om invloed te kunnen uitoefenen op beslissingen die hen direct aangaan	73%
3. Het opbouwen en ondersteunen van bewoners/buurtorganisaties	71%
4. Het organiseren en ondersteunen van hulpvragers/achtergestelde groeperingen bij het verkrijgen c.q. de totstandkoming van betere hulp-dienstverlening	57%
5. Het samenwerken met welzijnswerkers t.b.v. de coördinatie en planning van een adequaat geheel van lokale welzijnsvoorzieningen	53%
6. Het signaleren van knelpunten in de lokale samenleving naar verantwoordelijke overheidsinstanties	52%
7. Het met bewonersgroepen uitvoeren van bewonersonderzoek/behoeftepeiling	49%
8/9 Het bevorderen van samenwerking. Het organiseren en begeleiden van inspraakprocessen bij welzijnsplanning, ruimtelijke ordening en andere beleidssectoren	38%
10. Het meewerken en ondersteunen van beroepskrachten/instellingen ten aanzien van het betrekken van bewoners-/gebruikersgroepen bij de instellingsplanning en -programmering	29%
11. Het adviseren van (gemeentelijke) overheid	25%
12. Het democratiseren van bestaande instituties van particulier initiatief	22%
13. Het begeleiden van plaatselijke welzijnsinstellingen	14%
14. Het verrichten van activiteiten t.a.v. de relatie - milieu opbouw	12%
15. Het uitvoeren van onderzoek t.b.v. overheidsinstanties	6%

- 2.2.1. Afgaande op zijn contacten is het de indruk van deze auteur dat moderne opbouwwerkers zich verre trachten te houden van paternalistische zorg (ad a). Van het stropdassen-vergaderopbouwwerk, over U, zonder U, ten behoeve van U (ad b) moeten zij ook niets hebben. Wat inspraak betreft (ad c) - zij erkennen een haat-liefde verhouding, doch bevolkingsondersteuning wordt vooral gezien als assistentie bij belangenbehartiging en educatie.
- 2.2.2. Dit neemt niet weg dat de gemeentelijke financiers elk der drie taken van Schuyt legitiem achten om een opbouwinstelling er mee te belasten. En gelet op de praktijk (zie hiernaast) met succes.
- 2.3. De terreinen van sociale verandering en de taak die opbouwinstellingen in deze zien, werden hiervoor geïntroduceerd. Doch, opnieuw: In welke vormen manifesteert zich de bijdrage van het opbouwwerk. Volgens Thomas (8) manifesteren opbouwwerkbijdragen zich in de volgende sociale veranderingsprocessen:
- acties vanuit de buurt
  - gemeenschapsvorming
  - sociale planning
  - samenwerking in de 1e lijn
  - uitbreiding dienstbetoon van instellingen.
- Daarnaast biedt elke lokale opbouwinstelling ook simpele, maar zeer belangrijke faciliteiten op het terrein van vergaderen, administratie, vermenigvuldigen van documenten e.d.
- 2.4. Opbouwwerk heeft hierbij geen monopolie. Ook anderen leveren een bijdrage in deze vormen van georganiseerde sociale verandering. In dit verband zijn actoren als overheid, andere welzijnsinstellingen en burgers te noemen.
- 2.5. Opbouwwerk valt ook niet samen, is niet gelijk aan één of meer van deze vormen. De strijdvraag of opbouwwerk sociale planning "is", bijvoorbeeld, is zo geformuleerd onvruchtbaar. De vraag moet zijn:
Wat is kenmerkend voor deze lokale voorziening t.a.v. andere contribuanten in deze opzettelijke sociale verandering?
Waar refereren opbouwinstellingen zich nog meer aan dan de specifieke lokale situatie en waar bestaat hun toegevoegde waarde uit?

3. Opbouwwerk als deskundigheid.

Wat is de specifieke expertise, technologie van deze werksort?

3.1. Kramer en Specht zeggen er in het algemeen het volgende over (9):

- "All practitioners, regardless of the particular model of practice they use,
- * help people identify problems
  - * develop organizations
  - * plan and carry out programs
  - * and assess their efforts"

Kijkend naar praktijksituaties en werkend in de opbouwwerkpraktijk is het van belang een rode draad te hebben, aandachtspunten waarop je met z'n allen moet letten. Op grond van het bovenstaande vind ik in eerste instantie de volgende aandachtspunten (fasen, zo men wil, bouwstenen of opbouwwerkelementen) van belang.

- a. Initiatief: Vaak is het belangrijk te weten waar het initiatief vandaan komt, hoe het initiatief tot een project ontstaan is en waarom, zoals het ook meestal van belang is te weten wie er in eerste instantie allemaal bij waren betrokken en wie niet. Voor de opbouwwerker is het belangrijk zich af te vragen waarom hij aan de klus begint; heeft hij bepaalde voorwaarden gesteld of duidelijke afspraken gemaakt en welke zijn dat en waarom? Weet iedereen wat z'n rol is?
- b. Analyse: Soms is het allereerst van belang te weten welke de mogelijkheden zijn, hoeveel tijd, mankracht, energie er voorhanden is. Vervolgens gaat het erom vast te stellen welke gegevens en feiten allemaal op tafel liggen en wat er nog moet worden verkend, waarom en hoe. De kunst is de analyse niet door een paar mensen, maar door zoveel mogelijk mensen van de doelgroep te laten verrichten.
- c. Probleemstelling: Hier ligt het aksent vooral op het stellen van de diagnose: wat is er eigenlijk aan de hand, wat is precies het probleem, hoe luidt de doelstelling van het project? Belangrijk is ook door wie het probleem wordt c.q. is geformuleerd en waarom. Is het probleem en de probleemstelling nu anders, dan tijdens het initiatief, en bestaat er kans dat het straks weer anders wordt geformuleerd?
- d. Programmering: Hier ligt het aksent vooral op de systematiek, op het projectmatige en procesmatige van het werk. Het gaat hier om het bepalen van de strategie, om de planning voor de aanpak van het betreffende probleem: wie zijn er allemaal bij betrokken en wie doet wat, waar ligt de coördinatie, waar de bijsturingsmogelijkheid, hoe ligt de relatie met de achterban, enzovoorts.
- e. Uitvoering: Belangrijk hierbij is het voortdurend afchecken of alles gebeurt zoals was afgesproken, wat de resultaten zijn en wat de complicaties. Het gaat hierbij vaak ook om het geven van allerlei praktische tips, hoe je mensen benadert, hoe je anderen aan het woord kunt laten komen, hoe verslagen moeten worden gemaakt, welke rol iedereen vervult, enz.
- f. Afsluiting: Uiteraard is het van belang dat een project wordt afgesloten (dat klinkt vanzelfsprekend, maar in de praktijk gebeurt het vaak niet). Door welke gebeurtenis of door welk feit worden de werkzaamheden als beëindigd beschouwd? Wat is er bereikt en wat vonden alle betrokkenen ervan? Welke fouten zijn er gemaakt en waarom? Komt er een nieuw project uit voort of meerdere projecten en wat moet dan in elk geval niet of wel worden gedaan?

Dit lijkt heel sterk op het rijtje van Winkelaar (10) waarin hij de essentiële fasen in een een opbouwwerkinterventie aangeeft. (zie hiernaast).

3.2. Niet alle vormen van procesondersteuning zijn kenmerkend voor opbouwwerk.

Essentieel zijn 3 typen, te weten:

- * sociaal-organisatorische ondersteuning;
advisering bij de ontwikkeling van tijdelijke of permanente organisaties van bewoners om bepaalde doelen te bereiken, of om aan vormen van eigen- of medebeheer gestalte te geven;
- * strategische ondersteuning;
advisering rond de wijze waarop, of de weg waarlangs doeleinden kunnen worden bereikt; en welke instanties, organisaties of personen daarbij op een bepaald moment van nut kunnen zijn;
- * educatieve ondersteuning;
het bieden van mogelijkheden om 'al doende' te leren en beter in staat te zijn allerlei zaken zelf aan te pakken; oplossingen te vinden, te onderhandelen enz.; en het in voorkomende gevallen bevorderen van gerichte kennisvergroting op bepaalde terreinen, (b.v. rond financieel beheer, bepaalde terreinen van overheidsbeleid enz.). (5)

3.3. Duur en routine

Wijnen c.s. (11) onderscheiden 3 vormen van activiteiten:

- eenmalige, ad hoc (activiteiten)
- routinematige zaken (diensten)
- projecten

Opbouwwerkinstellingen vervullen dikwijls een vraagbaakfunctie voor burgers, ambtenaren en journalisten. Er vindt inderdaad informatie-transito plaats in de eenmalige sfeer. Een vraag rijst vervolgens: wat zijn de routine-zaken waar een instelling zich mee bezig houdt?

De WONN heeft zich traditioneel sterk gemaakt voor een projectgewijze-organisatie van de dienstverlening. Daaraan worden de volgende drie ambachtelijke eisen gesteld:

- het moet leiden tot probleemoplossing
- het vergroot de kennis en inzicht van de mensen
- er heeft een structurele verandering plaatsgevonden: de resultaten bekijken door wijziging van politieke machtsverhoudingen/c.q. bestuurlijke procedures. (12)

3.4. Theoretische basis

Schuyt onderscheidt twee aanzetten tot theorievorming, twee Nederlandse conceptualisaties voor bewonersondersteuning. Die twee Nederlandse conceptualisaties zijn: a) belangenbehartiging door zelforganisatie en b) de probleem-projectmethode.

3.4.1. Bewerking.

Belangenbehartiging door zelforganisatie, zo stelt Schuyt terecht, vormt geen welzijnswerktheorie. Het is geen agogische interventieleer of opbouwwerktheorie. De protagonisten, ook wel genoemd 'romantische vitalisten', bestuderen sociale veranderingsprocessen op bepaalde plekken en terreinen. En doen dan dikwijls wensuitspraken over een betere maatschappij.

Rollen

Een recent overzicht van Kelley c.s. (17)

Deze auteurs onderscheiden de volgende rollen:

- expert
- consultant
- researcher
- social policy analyst
- enabler
- social planner
- program developer
- organizer
- rehabilitator (relatieverbeteraar)
- advocate
- co-ordinator
- educator
- mediator

Deze rollen kunnen op verschillende dimensies onderscheiden worden. De auteurs noemen zelf: directie vs indirecte vorm van interventie, alsmede een accent op analyserende vs interactionele bezigheden.

3.4.2. De PPM is vooral te zien als een Nederlandse bewerking van het derde model van Rothman: 'social action'. (13)

Juist dit probleemgerichte accent van de PPM heeft de interesse doen afnemen voor de Rothman categorieën (zie 1.5.5.) 'social planning'; 'lokale ontwikkeling' in hun 'pure' vorm.

3.4.3. Daarmee zijn de bezigheden die Rothman in deze modellen onderbracht geenszins uit de tijd. Ook al wordt een naïef optimistisch functionalisme - gevoed vanuit de sociologische stroming met dezelfde naam welke (dikwijls impliciet) de grondslag vormt voor de werkopvattingen - wel als verouderd beschouwd.

Sociale planning en lokale ontwikkeling kunnen in een moderne mengvorm toch ook in de praktijk waargenomen worden.

Men zou dit kunnen noemen: "Modern Intergroepenwerk" (14). Enigszins uitgewerkt gaat het om het volgende.

Het bijdragen aan plaatselijke commissies of werkcómités welke initiatieven nemen t.b.v. de doelgroep in plaats van met de doelgroep. Essentieel blijft echter a) de band met de doelgroep zodat de werker weet waarom en voor wie hij in het comité pleit b) een issue- of projectgebondenheid van het comité. Geen vergaderen om het vergaderen, maar rond een specifiek onderwerp in afgrensbare projecten met controleerbare resultaten.

Recent werd een creatieve koppeling van 'know how' uit de praktijk van het opbouwwerk en de organisatieleer tot stand gebracht. De aanwijzingen richten zich op de invloedvergroting in een net van belangentegenstellingen tussen groepen. De zogenoemde netwerkbenadering. (15)

Meer dan deze vier concepties zijn er eigenlijk niet als comtemporaine basisoriëntaties voor beroepsmatig opbouwwerk (16), waarbij 'belangenbehartiging door zelforganisatie' per definitie niet meer dan een begrensde inspiratiebron kan vormen.

3.5. Rollen

Een belangrijk aspect van de eigenheid en vakbekwaamheid vormt het repertoire van rollen waarover een opbouwwerker beschikt.

Inventarisatielijsten zijn niet moeilijk te leveren. Zie voor een uitvoerige, recente opsomming hiernaast. (17)

Minder bestudeerd wordt de vraag onder welke voorwaarden, welke rollen van pas komen. Enige informatie is daar wel over maar dat ligt op normatief niveau (opvattingen over het 't hoort). Er is weinig systematisch empirisch materiaal over

* verenigbaarheid/onverenigbaarheid van rollen in één persoon of in één organisatie

* binnen één project opeenvolging van rollen per fase.

3.6. Technieken en vaardigheden

Wat zit er nu eigenlijk in het instrumentkoffertje van de opbouwwerker als toegevoegd organisatietalent? Over welke apparatuur, formulieren beschikt hij? Wat staat er op de gebruiksaanwijzingen hiervan? Dit zijn essentiële vragen die binnen en buiten het vak gesteld worden.

Vragen welke niet voldoende beantwoord worden wanneer slechts gewezen wordt op het feit dat er een vierjarige beroepsgerichte scholing aan Sociale Academie bestaat. Dit h.b.o.-diploma, of dat van een tweejarige parttime voortgezette opleiding is doorgaans subsidie-eis bij vacatures. Doch opleiding en praktijk lokken verschillend gedrag uit. Een eerste inventarisatie van in de praktijk voorkomende hulpmiddelen werd breed opgevat; jammer genoeg beperkte een nadere uitwerking zich tot de vaardigheid van het schrijven van een jaarverslag. (18)

Percentages tijdsbesteding modale werker.

			%
Administratie	A1	rapportage	6,4
	A2	correspondentie	8,9
Besprekingen en Vergaderingen	B1.1	interne besprekingen	11,2
	B2	externe besprekingen met:	
	B2.1	groepen uit de samenleving	5,4
	B2.2	georganiseerd p.i.	11,0
	B2.3	overheid	3,9
	B2.4	individuen	3,8
Vervoer	C	reistijden	5,8
	D1	voorlichten	2,1
	D2	informereren	3,2
	D3	adviseren	4,1
Onderzoek	E1	lezen	4,2
	E2	onderzoeken	2,7
Uitvoerend werk	F1	voorbereiden	11,2
	F2	uitvoeren	7,0
	F3	hulpverlening	3,4
Begeleiden	G1	begeleiding ontvangen	0,5
	G2	begeleiding geven	2,3
	H	conferenties en cursussen	2,2
	I	representatie	0,7
			100,0

Tabel ontleend aan Van Wijk D., Functie-opvattingen, functievervulling van opbouwwerkers, Deventer 1973.

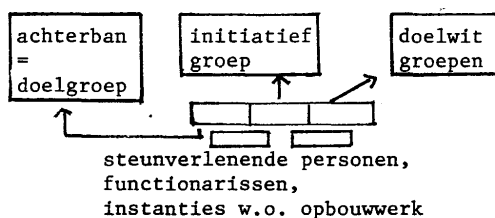
Los van materiële hulpstukken en hun instructies kan gevraagd worden: over welke groepstechnieken beschikt de opbouwwerker? Hoe ligt de rangorde van feitelijk uitgeoefende organiseervaardigheden?

Deze vragen zijn makkelijker te stellen dan te beantwoorden. Op empirisch niveau zijn de handelingsbekwaamheden van de modale werker eigenlijk nooit goed geboekstaafd. Een geselecteerde groep van 20 buurtopbouwwerkers gaf aan dat de volgende 6 zaken het meest essentieel waren in hun eigen vakbekwaamheid: (19)

- 1) individuele en groepsgerichte communicatie.
- 2) informatie-overdracht en public-relations.
- 3) didactisch begeleiden: het kunnen koppelen van het materiële doel aan het leerproces van (de leden van) de groep, gericht op het zelf kunnen hantieren van problemen. Daarbij past het verzorgen van een goede taakafbakening.
- 4) het achterhalen wat mensen kunnen en willen en wat je zelf kunt en wilt.
- 5) strategisch denken en handelen: de haalbaarheid inschatten.
- 6) organisatie-ontwikkeling, met name eenvoudige vormen.

3.7. De relatie met de achterban.

Evenals de meeste andere professionele welzijnsorganisaties kent men geen lidmaatschapskaarten in het opbouwwerk. Wel is een voorhoede-achterban relatie kenmerkend voor het opbouwwerk. Deze is overigens vergelijkbaar, enigszins met die bij het speeltuinwerk, de amateursport en politieke partijvorming. De werksort werkt voor een collectief met een initiatiefgroep daaruit. Het schema is in theorie zo:

3.8. Uit 1973 (14) stamt nevenstaand overzicht van feitelijke bezigheden van de modale opbouwwerker. Een onderzoek waard om herhaald te worden. (20)

4. De Werksort

Opbouwwerk is meer dan een vak of een lokale voorziening. Het valt te zien als een maatschappelijke institutie - een werksort te midden van andere welzijns-werksorten.

Als zodanig heeft het in de jaren 1950-1975 dikwijls gefigureerd in de gedachten-gangen van het welzijnsministerie. Het is nog niet zo lang geleden dat deze werksort gezien werd als een instrument van beleid (bijv. in 'Sociale planning en samenlevingsopbouw in Nederland', CRM/DGMD, Stafburau Planning 1970).

De dissertatie van Schuyt valt ook te zien als een intellectuele poging opbouw-werkinstellingen voor lokaal bestuur geschikt en beschikbaar te houden. En in onderwijskringen fungeert het opbouwwerk steevast als trait-d'union vanuit het onderwijs naar de 'buurt'.

In 1982 werd als rijksoverheidsstandpunt geformuleerd - tijdens de CRM-begrotingsbehandeling - dat het opbouwwerk een instrument van bevolkings-groepen is.

Instellingen van opbouwwerk op verschillende niveaus van hun functies

<i>Dimensie</i>	<i>Micro</i>	<i>Meso</i>	<i>Macro</i>
1. Instellingen	buurtwerk organen	wijkopbouworgaan welzijnsstichting	regionaal opb.org. stedelijke opb.org. provinciale opb.org.
2. Werkterritoir naar werkbare omvang	buurt, dorp: 10 000 inwoners	wijk, kleine stad streek: 10 - 50 000 inwoners	stad, regio: 50 000 en meer inwoners
3. Hoofdfunctie	mentale opbouw	milieu-opbouw	institutionele opbouw
4. Belangrijkste cliënten- systemen	totale bevolking of bewerkbare groepen	sociale categorieën uit bevolking	instellingen van bevolking
5. Werker	opbouwwerker	opbouwconsulent	opbouwadviseur
6. Hoofdinstrument	groepswerk	inter-groepswerk	planning
7. Strategie	a. eenvoudige ver- kenning b. interpersoonlijke contacten c. stimulering van informele leiders uit bevolking d. bevordering par- ticipatie van achterland e. richten op soli- dariteits acties	a. sociale survey b. intergroepscon- tacten c. stimulering re- presentante groe- pen en groeperingen d. bevordering over- leg in achterland e. richten op tot- standkoming van dienstverlening	a. toegespitst sociaal onderzoek b. contacten met functionarissen c. stimulering van gezagsdragers en formele leiders van instellingen van overheid en particulier ini- tiatief d. bevordering van inspraak door achterland e. richten op reële beïnvloeding van welzijnsbe- leid
8. Centrale rol opbouwwerker	participatiebevor- derend	communicatiebevor- derend	democratisering van het bestel
9. Opleiding werker	sociale academie met studierichting opbouwwerk	kadercursus opbouw- werk (voortgezette methodiekopleiding)	academicus met sociaal-agogische bijscholing

Bron: A. J. M. van Tienen en W. Zwanikken, *Opbouwwerk als een sociaal-agogische methode*. Van Loghum Slaterus, Deventer 1969.

Waarschijnlijk echter, is de vruchtbaarste zienswijze : "... dat vooral in een periode als de huidige het opbouwwerk, voor zowel bewonersgroepen als de lokale gemeenschap als geheel, een belangrijk instrument vormt" (5).

4.1. De werksoort als instrument van beleid.

Vanuit deze visie werden en worden een aantal begrippen geformuleerd die het waard zijn om te kennen. Vroeger was er het duo Samenlevingsopbouw en opbouwwerk. Samenlevingsopbouw was dan een "functie" in en t.b.v. de samenleving. Met het doel de leefbaarheid te bevorderen door mentale, milieu en institutionele opbouw (Van Tienen en Zwanniken). Instellingen van samenlevingsopbouw had je op 3 niveaus met onderscheiden taken etc. (zie hiernaast voor het bureau-denken hierover). Opbouwwerk was dan 'een methode' van samenlevingsopbouw. Samenlevingsopbouw is - gelukkig - niet ingeburgerd en de terminologische drukte is minder geworden. "Functie" is een term welke meer vragen oproept dan beantwoordt. Het begrip geeft slechts in abstracte, moeilijk operationele termen aan wat er zou moeten gebeuren. (Bijvoorbeeld 'participatie' of 'fundamentele democratisering'). Ook de driedeling naar niveaus, functies, beloningen etc. werd door de praktijk achterhaald.

4.2. Indicaties.

Desalniettemin, opbouwwerk als een in te schakelen werksoort komt nog aanzienlijk voor in de gedachten van de lokale bestuurders. Bijvoorbeeld wanneer er problemen zijn die door ambtenaren niet goed op te lossen zijn. Bij lastige groeperingen (probleemcumulatiegebieden, woonwagengewoners, vandalisme). Vroeger sprak men van 'indicaties' voor opbouwwerk. Dat hield in dat een gebied aan bepaalde eisen moest voldoen om opbouwwerk (als medicijn) geïndiceerd te krijgen.

Dit begrip - hoe stigmatiserend dit in het verleden ook gewerkt heeft - is ten onrechte in de vergetelheid geraakt. Te vaak gaat 'men' er vanuit dat overal en op elk moment het opbouwwerk inzetbaar is. A. de Kok schreef ooit eens de volgende verstandige zinnen over indicaties :

"Wil een opbouwproces enig succes hebben, dan zal in ieder geval nodig zijn dat de betrokken bevolking wordt gekenmerkt door (potentiële) vitaliteit, ten einde de samenlevingsproblemen te willen en kunnen onderkennen en naar aan de situatie aangepaste oplossingen te zoeken.

In bepaalde situaties, die structureel ongezond zijn, zoals in verschillende oude stadswijken (slechte behuizing, laag inkomen, gebrek aan spel- en scholingsmogelijkheden), zal opbouwwerk weinig resultaten kunnen boeken, wanneer niet eerst zodanige levensvoorwaarden zijn geschapen - veelal via overheidsmaatregelen - al dan niet gestimuleerd via het opbouwwerk, dat ook kan worden geappelleerd aan de eigen werkzaamheid en verantwoordelijkheid van de bevolking, ter bevordering van het welzijn." (in 21, blz. 31).

Wat onder vitaliteit verstaan moet worden is niet geheel duidelijk overigens. Belangrijker echter is de betoogtrant als zodanig. Bij te weinig positieve en/of teveel negatieve condities moet je geen nieuwe opbouwwerkprojecten starten. Gerard de Kleyn gaf op basis van stadvernieuwingsacties het volgende schema voor opbouwprocessen. (23) Zie ook M. Fillet en S. Valvekens-Haven voor een ouder overzicht van + en - indicaties. (24)

BEVORDERLIJKE ELEMENTEN	BELEERENDE ELEMENTEN
ONTSTAANSVOORWAARDEN	
Bedreiging van buitenaf	Geen bedreiging
Onvrede	Berusting
Cohesie	Tegenstellingen
Soortgebondenheid	Verhuisgenuegdheid
Kader	Geen kader
Initiatief van onderop	Initiatief van bovenaf
Actiebereidheid	Afstandelijkheid
PROCESVOORWAARDEN	
Eerkanning door tegenpartij	Negatie door tegenpartij
Materiële resultaten	Tegenvallende resultaten
SUCCESSFACTOREN	
Inclusieve organisatie	Exclusieve organisatie
Steunverwerving	Geen relatie
Autonomie	Gebondenheid
Mobilisering	Elitevorming
Strategisch vermogen	Strategisch onvermogen

Samenlevingsconstructie sinds 1900

Tijdgeest	Ordering samenleving: van ontwerp naar programmering.	Norm(alis)ering bevolking: van bovenaf naar van onderop	Institutionele interventies: van conditionering gedrag naar uitlokken tot handelen
Pacificatie 1900-1940	<ul style="list-style-type: none"> • Verzoening klassentegenstellingen • Samenlevingsmodel gebaseerd op samenwerking tussen klassen • Het plan als toekomstontwerp (Plan van de Arbeid 1935) 	<ul style="list-style-type: none"> • De burger als model en norm voor de arbeider • 'Beschavingsoffensief' 	<ul style="list-style-type: none"> • Kiesrecht • Sociale wetgeving • Hygiënisering • Volkshuisvesting • Particuliere maatschappelijke zorg (volkshuizen enz.)
Aanpassing en integratie 1945-1965	<ul style="list-style-type: none"> • Gemeenschapsgedachte als maatschappelijk eenheidsideaal • Centrale overheidszorg • Wijkgedachte, integratie op territoriale of functionele grondslag • Het plan • Verzorgingsstaat, groei 	<ul style="list-style-type: none"> • De mens als verantwoordelijk lid van de gemeenschap • Gezin als norm en hoeksteen van de samenleving 	<ul style="list-style-type: none"> • Industrialisatie, ruilverkaveling/streekontwikkeling, economische en ruimtelijke planning (sanering) • Einddoel-planning • Sociale/cultuurpolitiek, w.o. onmaatschappelijkheidsbestrijding, aanvang maatschappelijk opbouwwerk en welzijnsbeleid, sociale planning
Participatie 1965-1980	<ul style="list-style-type: none"> • Pluriforme samenleving • Decentralisatie en democratisering • Het proces • Regulering • Stagnatie 	<ul style="list-style-type: none"> • Deelname, betrokkenheid • Mede-verantwoordelijkheid • Ontplooiing, bewustwording • Communicatie • De 'actieve samenleving' 	<ul style="list-style-type: none"> • Inspraak, medezeggenschap, democratisering • Bestuurlijke reorganisatie, decentralisatie • Stadsvernieuwing, planologische kernbeslissingen • Opbouwwerk als intermediair kader • Volwasseneneducatie • Democratische proces-planning • Regelgeving, actie-onderzoek
(Auto)-mobilisatie 1980-	<ul style="list-style-type: none"> • Geprogrammeerde samenleving • Crisis van de verzorgingsstaat • Het scenario • Automatisering 	<ul style="list-style-type: none"> • Eigen verantwoordelijkheid • Zelfwerkzaamheid • Individualiteit • Acceptatie 	<ul style="list-style-type: none"> • Afbraak collectieve voorzieningen • Eigen bijdrage, stimulering vrijwilligerswerk, zelfhulp, zelforganisatie • Reprivatisering, de-regulering • Scenario-methode, actie-onderzoek

Conditionering van gedrag ..... Uitlokken/Analiseren van handelen

Schema ontleend aan:

Nauta en Kraemer (22). Zij geven de volgende legenda:

"Het schema geeft in trefwoorden een typering van de 'ontwikkelingen die zich sinds ongeveer 1900 hebben voorgedaan. Het schema laat zich van links naar rechts en van boven naar beneden lezen. Vertikaal gezien is onder de noemer van *tijdgeest*, wat zoveel wil zeggen als 'de heersende wijze of trant van denken en handelen in een zekere tijd' (Van Dale), een periodisering aangebracht. Deze 'wijze van denken en handelen' wordt telkens per periode met een à twee woorden gekarakteriseerd. Vervolgens worden in de volgende twee verticale kolommen onder de noemers *ordering samenleving*, *norm(alis)ering bevolking* de leidende voorstellingsystemen weergegeven.

In de laatste kolom worden onder de titel *institutionele interventies* de heersende handelwijzen - of zo men wil: sturingsstrategieën - getypeerd, waaronder de samenlevingsopbouw ten tonele verschijnt." (blz. 69-71)

- 4.3. Ruling principles.
Nauta & Kraemer analyseerden het overheidsbeleid t.a.v. de samenlevingsopbouw (22). Dus de werksoort gebruikt als beleidsmiddel. Onherroepelijk, volgens hen, worden aan beleidsmatigheden de volgende drie ruling principles verbonden: ordening, normering en sturing. (zie ook hiernaast voor een machtige illustratie).
- 4.4. Tegenover deze ruling principles zetten opbouwwerkers gaarne drie andere: educatie, belangenbehartiging en organisering. Te zamen inéénvloeiend in het begrip emancipatie.
- 4.5. Het is interessant empirisch na te gaan
- a) in hoeverre op niveau van beleidsuitspraken en feitelijke beïnvloeding de lokale overheden thans 'rulen' met zulke 'principles'.
  - b) in hoeverre de opbouwwerkinstellingen de facto opereren langs routes die leiden tot emancipatie, belangenbehartiging en organisatie.
- De werkelijkheid geeft dan het beeld van de determinanten van de werkagenda van de werksoort. Waarschijnlijk is, dat deze wordt bepaald in een krachtenveld waarbij de opbouwwerker tegelijkertijd verantwoording tracht af te leggen aan: subsidiënt, werkgever, collega's en betrokken bevolkingsgroepen.
- 4.6. De drie ruling principles geven ook de grens aan waar de "vuile handen" beginnen.
De drie emancipatoire principes geven aan waar de beroepseer gezocht moet worden.
De zes principes geven aan waar de effecten zijn.

5. Een model van opbouwwerk, op grond van voorafgaande notities

5. Een omschrijving van opbouwwerk zal als volgt kunnen luiden. Elk van de constituerende begrippen verwijst naar fenomenen die nader bestudeerd en gedefinieerd kunnen worden. Eerst een algemene plaatsbepaling, vervolgens een uitwijding over inhoud van het vak, resp. over de positie van instellingen voor opbouwwerk.
bijdragen	Opbouwwerk manifesteert zich in het leveren van vakmatige bijdragen aan sociale veranderingsprocessen rond leefbaarheidsproblemen. Doorgaans geschiedt dit door gesubsidieerde beroepskrachten vanuit een welzijnswerkinstelling.
gesubsidieerde vakmensen	De centrale taak hierbij bestaat uit het steunen van bevolkingsgroepen. Althans zo staat het meestal ongeveer in de statuten omschreven. Specifiek gaat het daarbij om vraagstukken van organisatie en aanpak van de door burgers ervaren problemen in de woon- en leefomgeving. De door hen gewenste veranderingen betreffen doorgaans kwesties van zeggenschap, verbeteren van voorzeningen in de woon- en leefsfeer en de goede betrekkingen onderling.
taak	
organisatieproblemen	
veranderingsdoelen als oplossingen	De kwesties uiteten zich op terreinen als woning/woonomgeving; onderwijs en vorming; arbeid; maatschappelijke dienstverlening, gezondheidszorg en sociaal cultureel werk; sociaal klimaat; verhouding openbaar bestuur; minderheden; vrouwenbelangen.
terreinen	

Referenties:

1. De Groot, A.D. Methodologie, blz. 85.
Den Haag 1961.
2. Raspe, A., Vos, Opbouwwerk anno 1984 in beeld.
NIMO, Den Bosch 1985.
3. Schuyt, Th. Opbouwwerk en lokaal welzijnsbeleid.
Den Haag 1985.
4. Meyer zu Slochteren, B. Eenvoudig Onderzoek voor welzijnswerk.
Alphen aan de Rijn 1978.
5. Landelijk Samenwerkingsverband Opbouwwerk, Opbouwwerk als lokale
voorziening.
Den Haag 1983.
6. Snel, M. & N. van Dijk, Lokaal Opbouwwerk.
Alphen aan den Rijn 1982.
7. Rothman, J., Three models of community organization practice.
In: Cox, F. et al. Strategies of community organization practice.
Itasca, Illinois, pag. 1-40.
8. Thomas, D., The making of community work.
London 1983.
9. Kramer R. & H. Specht, Readings in community organization prac-
tice, 3rd ed.
Prentice Hall, Englewood Cliffs 1983, blz. 17.
10. Winkelaar P., Bouwstenen voor opbouwwerk.
Bloemendaal 1979.
11. Wijnen, G., W. Renes, P. Storm, Projectmatig werken.
Utrecht 1984.

betrokken actoren	<p>Bij deze sociale veranderingsprocessen zijn naast de werker en zijn instelling verschillende andere actoren betrokken. Naast de doelwitactoren (= zij die een verandering moeten realiseren door het beschikbaar stellen van bronnen) zijn in een opbouwproces te onderscheiden:</p> <ul style="list-style-type: none"> - een initiatiefgroep - daarin representanten van een bevolkingssegment (achterban) - alsmede andere oplossingsbetrokken actoren. <p>Het bevolkingssegment betreft economisch zwakke groeperingen en wijken.</p>
bronnen	<p>Als bronnen kunnen genoemd worden: geld/gezag/schaarse goederen en waarden/toestemming/informatie/deskundigheid/medewerking - dit alles voorzover relevant bij de oplossing van leefbaarheidsproblemen.</p> <p>Als richting van de sociale verandering gelden twee alternatieven: horizontaal en verticaal.</p>
veranderingsrichtingen	<p>Horizontaal impliceert het zoeken van oplossingen in de sfeer van zelfbeheer. Verticaal impliceert het zoeken van oplossingen in de richting van het afdwingen van een andere verdeling bij beslissers van beschikingsmacht en toegang tot de bronnen.</p> <p>Het gaat hierbij zowel om publieke als private bronnen, voorzover relevant bij de oplossing van leefbaarheidsproblemen.</p>
maatschappelijke controle	
aanpakken van sociale verandering	<p>De ambachtelijke inspanning richt zich op de volgende aanpakken van sociale veranderingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - gemeenschapsvorming - zelfbeheer - acties vanuit een groepering, buurt - sociale planning - samenwerking eerste lijnsvoorzieningen - uitbreiding dienstbetoon van instellingen - besluitvorming overheid en bedrijven.
geen monopolie	<p>Het opbouwwerk heeft niet het monopolie qua assistentie in sociale veranderingsprocessen, evenmin valt het samen met bovengenoemde aanpakken. De eigenheid van zijn bijdrage zit hem in de aard, samenhang en verantwoording van de bijdragen.</p>
eigen aard	<p>Qua aard gaat het om organisatieadviezen over probleemoplossing, invloedsvergroting, verduurzaming van de resultaten en leermogelijkheden. Gelet wordt, zo is de ideologie, op de samenhangen tussen zulke doelen en procesmomenten van het vak.</p>
clustering bijdragen: probleem/profijt	<p>Clusteringen qua bijdragen betreffen problemen van categorieën (bejaarden, vrouwen, b.v.) van ruimtelijk sociale eenheden (stad, wijk, regio) van vraag en aanbod van welzijnsvoorzieningen.</p> <p>Ook wel genoemd categoriaal, territoriaal, institutioneel opbouwwerk, verschillend qua probleemonderwerpen en hen die profijt hebben van de bijdragen.</p>
clustering bijdragen: uniciteit/planmatigheid	<p>De bijdragen manifesteren zich qua herhaaldheid en planmatigheid in drie gedaanten:</p> <ul style="list-style-type: none"> - eenmalig, <u>ad hoc</u> - routinematig, herhaald, <u>de vaste diensten</u> - eenmalig, planmatig, <u>projecten</u>. <p>Daarnaast biedt een instelling dikwijls kantoorfaciliteiten.</p>

12. Snel, M. De Werkplaats Opbouwwerk Noord-Nederland: een ontwikkelingsinstituut in ontwikkeling.
In: Broekman, H. en K.Vos 'PPM een lopend dossier'.
WONN, Drachten 1985.
13. Broekman, H. en K. Vos (red.), PPM een lopend dossier.
WONN, Drachten 1985.
14. Weersink, L., Werken met intergroepen in het opbouwwerk.
De Schalm, 27, 1970, pag. 95-102. Zie ook Boer, J. Opbouwwerk,
Deventer 1970³, blz. 119-132.
15. Snel, M., De netwerkbenadering - strategieën voor machtsverwerving.
Amersfoort 1986
Vos, K. e.a., netwerken - hun betekenis voor opbouwwerkpraktijken,
Utrecht 1985.
16. Deze oriëntaties kunnen op een twaalfstal variabelen ontwikkeld worden. Buck in 'Gemeinwesenarbeit und kommunale Sozialplanung', Berlijn 1982, gaf het volgende rijtje, dat gebaseerd was op het werk van Rothman:
"Konzeptionelle Aussagen könnten durch eine inhaltliche Konkretisierung der folgende Variablen entwickelt werden:
1. Globale Handlungsziele.
2. Allgemeine Problemdefinitionen.
3. Typische Handlungsstrategien.
4. Typische Handlungstaktiken und -techniken.
5. Zentrale Praktikerrollen.
6. Spezifische Mittel des Veränderungsprozesses.
7. Umgang mit der jeweiligen Machtstruktur.
8. Direkte und indirekte Adressaten des CO-Prozesses (Grenzen des Klientensystems).
9. Definition der unterschiedlichen Zielgruppen-Interessen.
10. Definition der gemeinsamen Zielgruppen-Interessen.
11. Dominante gesellschaftliche Funktionsbestimmung der Betroffenen.
12. Dominante Rollen der Betroffenen."

clustering bijdragen: vier methodische oriëntaties of werkstijlen

T.a.v. de projectmatige vorm van bijdrageverlening, kiest men (naar gezegd wordt) dikwijls voor de werkstijl 'Probleem Project Methode'. Daarnaast, als overall methodische concepten (theoretische/ideologische referentiekaders) fungeren het principe: "belangenbehartiging door zelforganisatie" en de werkstijlen: intergroepenwerk en de "netwerkbenadering".

bijdragen clustering know how/apparatuur

Belangrijkste elementen van de werkstijlen zijn opvattingen over problemen, veranderingsdoelen, middelen, belangen, midde-lenhantering en rollen van de betrokkenen. Het vak kent een specifieke reeks van vaardigheden, technieken, apparatuurgebruik en kennis; al zijn deze niet als zodanig en in samenhang gecatalogiseerd.

pluriforme werkdeterminatie

Besluitvorming over de werkzaamheden van een opbouwwerkinstelling vindt plaats in een spanningsveld van diverse betrokkenen. Kenmerkend is de veelheid van actores, de diversiteit van hun invloedsbronnen en de richting van hun interesse. Collega's en vakgenoten: kwalitatief referentiekader. Initiatiefgroep: "inhoudelijk opdrachtgever". Achterban: "verantwoordingskader". Plaatselijke overheid: financier, Bestuur: werkgever en sturing productie. De werkagenda en de praktijkbeslissingen van een werker worden onoverzichtelijk en pluriform gedetermineerd, hetgeen evenzovele verantwoordingsrelaties met zich mee brengt.

twee instrumenten, één metafoor

Eén concept qua gebruik van opbouwwerkinstellingen is dat het een instrument voor beleidsinstanties is. Een tegendraadse visie is dat het een instrument van bevolkingsgroeperingen is. Beide visies zijn in de praktijk herkenbaar. Beide zijn ideaaltypische metaforen.

indicaties voor gebruik

Opbouwwerk, een specifieke bijdrage aan sociale veranderingsprocessen, is niet onder alle omstandigheden goed te verwezenlijken. Lijsten van mogelijke en onmogelijke, remmende en bevorderende omstandigheden werden nog onvoldoende ontwikkeld.

maatschappelijke acceptatie

Overheidsfinanciering van opbouwwerk is afhankelijk van beeldvorming bij 'het grote publiek, politici en ambtenaren'. Naast van een public-relationsbeleid als zodanig, is de acceptatie afhankelijk van geopenbaarde successen, te bevorderen door schooling, professionalisering, beheerste experimenten en onderzoek.

H. Broekman

april 1986

(2e druk augustus
1986)

-o-o-o-o-o-

17. Kelley, J.B., P. Balderrabano, E.L. Briseno, The roles of community workers in the United States and Mexico.
Community Development Journal, Vol 21, no 1, 1986 p.11-22.
18. Krop C., e.a. 'Hulpmiddelen opbouwwerk'.
Platform Opbouwwerk, Prins Mauritslaan 26, Den Haag.
Zie ook 'Community Workers Skill Manual' Association of Community Workers, London 1979
19. Verhagen, C. e.a., Profiel van de buurtopbouwwerk(st)er.
Buut, 14 april 1983.
20. Wijk, D. van, Functieopvatting, functievervulling van opbouwwerkers.
Deventer 1973.
21. Kok, A. de, Opbouwwerk
in 'Bij leven en welzijn 2',
A.J.M. van Tienen, Utrecht 1970, Teleac.
22. Nauta, J.D. & P.E. Kraemer, Samenlevingsopbouw
in B. van Gent, A. Notten, W.F. van Stegeren (red.)
Welzijnswerk en wetenschap, Alphen aan den Rijn 1984.
blz. 65-81.
23. Kleyn, G. de, De staat van de stadsvernieuwing. Rijksuniversiteit van Utrecht, vakgroep stadsstudies, Heidelberglaan 2, Utrecht.
ISBN 9070449-07-9. (blz. 53)
24. Billet, M. en S. Valvekens-Haven, Samenlevingsopbouw - kritische situatieschets in Nederland en Vlaanderen. Universiteit van Leuven, Sociologisch onderzoeksinstituut, 1972.